

Рада Въртунинска на 90 години

ЖЕНАТА С БЕЛИЯ ШАЛ (Ивайло Балабанов)

Рада Въртунинска

Рада Въртунинска (1932) е с богата житейска и творческа биография, с невероятен личен архив, със съкровищница от спомени, впечатления, с мъдри истории, които те обогатят с опита, но над всичко е жената, която през годините винаги е пример за женственост, за излъчване и чар, за финес и стил на изказване и облекло, за доброта и уважение към събеседника.

Знам, че Господ я дарява с дълголетие, защото с всяка година при нея все повече се намалява зрението, трудно е чуването, но никой не може да я лиши от белия лист и от писането, което тя продължава да прави

упорито всеки Божи ден. Около нея са семейството на дъщеря ѝ с внуци и правнуци, но тя държи на своята волност да работи и да се радва на живота чрез създаденото през последните години. Липсват и все повече срещите и дългите разговори с приятелите, а там тя е центърът на вниманието, защото има толкова много тайни, които иска да бъдат чути, за да не останат в паяжината на забравата и мълчанието.

Детството и е свързано със с.Приморци, родът Акъллийски е стар и води към гениалния Ботев. Тя всичко е записала от бабите и майка си, няма за нея неоткрита информация

от Държавния архив, в който преди много години работи. Обича паметта и истината за предците си, архивира ценното от живота на хората в Добруджа, които тачат земята, труда, знанието и гостоприемството. Идвай годините „с момчетата от нашата улица“ в Добрич, за които разказва в най-новата си книга под печат „Есенни спомени за лято.“ Тя е съученичка в гимназията с Грациела Бъчварова и двете се готвят за театралната сцена. Животът я предизвиква и предлага изненада, ранен брак и замиване за най-европейски град в България-културния, демократичния, изящния Русчук от средата на миналия век. Тук семейството живее десетина години, където има търпеливо изградени музикални традиции, хората са с възпитаван във времето изящен естетически вкус. На сцената на аристократичния музикален център гостуват Елена Николой, Отто Либих и други светили. Тя с обич носи в душата си носталгията по своя кокетен, едноетажен, малък провинциален град в равнината. Никога младата и красива дама не спира се следи премиерите на добричкия

театър, музикалните изяви на Симфоничния оркестър, защото тя е научена на красивото и изящното от семейното гнездо. Идвай годините за продължаване на образованието в столицата, работа в Библиотеката, в Държавния архив и трайно се свързва с управлението на художествената самодейност в окръга ни. Тя е „моторът“, „двигателят“ в организацията на окръжни и републикански фестивали, конкурси, срещи с гости от столицата, но никога не спира да обогатява архива си от старината на Добруджа.

В житейския си и творчески път тя винаги е с излъчването на чаровна жена и нейните приятели-Мария и Любен Бешкови, Фани и Захари Медникарови, Йордан Дачев, Димо Заимов, Добри Атанасов и Калчо Георгиев, Филип Филипов, Янко Атанасов и Христо Марков, Димитър Ангелов и Йордан Парушев, Цанка Лазарова и много други спътници, са щастливи от добротата, която се излъчва от нея в срещите и беседите на високи национални форуми или в клуба на дейците на културата в града върху красотата на изкуството и живота.

Дълго време тя плахо

отказва да участва с текстове в местния и централния печат, но свободата в процеса на писането скоро се превръща в огнена страст и започват да се редят нейните краеведски изследвания, първите разкази, статии, анкети, спомени. Настъпва времето и на по-големите обзорни произведения-„Кратки бележки за развитието на с.Приморци“, „Сбогом, приятели!“, „Между деня и нощта“, „Дом на милосърдието“, „Добрич и добричлии“, „Летописец на Добруджа“, за да се премине през „Сказание за дървото на живота“, „Реквием за живите“ и се стигне до „Сбогом, Америка!“ В нейния стил е водещо навлизането в съдбата на хората от Добрич и региона, които живеят истински и достойно, те са консервативни, защото държат на държат на семейния сговор и на уважението към силните характери, които правят света по-добър.

Рада Въртунинска изградена богата галерия от прекрасни женски образи на добруджанки - майки, любими, съпруги - Милкана Акъллийска и Милкана-младата, Пенка Жейнова-бунтарката, Теодора, Вълкана, Ивана-Иваница, Събина-старата

и Събина-малката, Анна Акъллиева-Ван Сейдж, които са пазителки на родовата памет, на тайните и традициите, които са градени с обич бавно и търпеливо по нашите земи. Те се вписват в естетическия контекст на Йордан-Йовковите икони Албена, Боряна, Сарандовица, Тиха, Пауна, защото уроците на първите, на класиците винаги намират своето продължение и допълване, такива са законите на изкуството. Ще познаем и заобичае нейните героини, защото при тях излъчването е за женска хубост, за вътрешна сила и красота, за чар, за култура на облеклото и поведението, за невероятна атмосфера, за духовно богатство, което прави живота красив и достоен с нежността в любовта и щастието в отношенията между двете вечни начала.

В нашия град в равнината също имаме „жената с белия шал“ от близкото минало, която не минаваше, а летеше като прелетна птичка от други селения по централните улици, а мъжете се спираха и се радваха на небесното излъчване на вечната магия на съзидателна енергия, която прави света по-добър и изящен, просторен и необятен, великото творение на Учителя.

Калескови - потомци на известни български възрожденци

В Добруджа сред известни фамилии на чифликчии, които могат да се гордеят с родословието си са Драгневи, Калинкови, Йовкови, а сред тях като диамант блестят Калескови (гр.kallos-хубав, гр.kalleo-каня на сватба, на тържество). Техният чифлик с модерното си на времето земеделие и племенно овцевъдство е в облагородяването на местната порода с мериносови.

Аз бях впечатлена от техния дом. Национализиран и в него се помещаваше градската (окръжна, сега регионална) библиотека „Дора Габе“. Няколко години работих в нея и се възхищавах на този красив, уютен дом, сред голям двор-градина, от която бяха останали само чешмирите. Тази прекрасна сграда бе съборена. Сега там се издига занемареният Драматичен театър „Йордан Йовков“. В библиотеката се запознах с Тодор Калесков, син на основоположника на чифлика в с. Мумучкой (дн. Малеве). Това е бащата на агронома Калеско Калесков, на Стефан

Калесков – инженер, и Николай Калесков – финансист. Бащата Тодор Калесков идваше често в библиотеката. Четеше художествена литература, исторически романи от наши и чуждестранни автори. Той имаше вкус и поглед към световната литература. Не търсеше в каталога. Винаги имаше определен автор. Почти не разговаряше с библиотекарите. Не беше надменен, но и не беше смачкан от преживените събития. Имаше достойнство на мъж с характер, който трудно може да бъде пречупен. Беше преминал 60-те, но имаше осанка и поведение на млад мъж в своята зрялост. Беше красив, с високо чело, пронизателни сини очи под тъмните гайтанлия вежди. Сдържан, скромнен и достолепен мъж.

Последният ми спомен е от лятото на 1960г. Къщата им можеше да побере нарасналия книжен фонд, както и да бъде модернизирани за свободен достъп на читателите до книгите. Докато вървеше ремонтът на новата сграда

(бивша поликлиника, преди това собственост на Киро Щелов) и за да не прекъсва връзката с читателите, гишето бе преместено в преддверието. В този ден бях дежурна. Със себе си взех и 6-7- годишната си дъщеричка. Тодор Калесков, както винаги елегантен и чаровен, внушаващ респект и достойнство, които не можеха да не предизвикат уважение и почит. Той застана до гишето и преди да върне книгите и да поиска нови, се загледа в малката русокока и синеока хубавица. Очите ѝ имаха цвета на неговите. Той не се сдържа и каза: „Много е красиво детето Ви. Какви вакли очи има...“. Бях смутена от този комплимент. Почувствах неговото вълнение. Може би Силви му напомни за неговите синеоки деца, които някога са огласяли с игрите си тази къща и мила за него къща. Преместването на библиотеката може би му даваше надежда, че някой ден отново ще си възвърне тази семейна светиня. Никога повече не срещнах Мисля, че и до днес не срещнах

такъв човек като Тодор Калесков. Без съмнение в него и в децата му са се кръстосали благородните нишки на свободолобиви, разумни, трудолюбиви и предприемчиви българи, които са тласкали напред духовното общественото развитие на Добруджа и България. Той никога не е демонстрирал превъзходството си и не е споменал, че някога е бил собственик на този дом или че е бил потомък на един от най-известните чифликчийски фамилии. В патриархалното българско семейство доста строго се е спазвал законът за естествения подбор. Любовта остава на втори план при избора на жених или булка. Избраникът /-цата трябва да е от сой, от джинс. Изборът на зет-снаха, сватосването се е извършвало от родителите, а те рядко са се съобразявали с исканията на младите. Изискванията са били за физическо и психическо здраве. Разсъдъчност, ученолюбие, нравственост, както и всички останали добродетели. Всичко това е предпоставка за създаване

на здраво, стабилно, способно поколение. Нека да се върнем към фамилията Калескови. За патриарх на фамилията се счита Калеско Никулов Петров Берберов от Жеравна. Калеско Никулов си избира за съпруга не някоя мома от селото, а дъщерята на чифликчийята Тодор Кутмака – Ана. Освен чифлика в Мумучкой, който продава на Петър и Никола Берберови, Кутмака имал и чифлик в съседство с чифлика на Стефан Йовков. На Калеско и Ана се раждат три деца – Тодор, Валентина и Зарка. Валентина свързва живота си с Никола от могъщата чифликчийска фамилия – Калинкови. Зарка се задомява за Тиньо Х. Тинев от рода Таковски. Чифликът им е в с. Снягово. Чифликът на Нанка Търпанска, сестра на Г.С. Раковски бил в Гелинджик, по-късно в Мангалия. Оставих Тодор Калесков последен, защото неговата женитба с Люца Стефанова Кънева (1891-1972г.) е апотеозът, венецът за фамилията Калескови. Люца Кънева е родствено свързана с най-големите и

забележителни Котленски родове, дали най-светлите имена в българската история и Възраждането. Изпитвах върховно чувство на почитание и уважение към тези родолобиви книжовници, котленци, духовни водачи, известни на всеки българин от първата читанка – буквар и уроците по история. Аполононови, от които произхождат д-р Петър Берон, създател на първия български буквар, известен като „Рибния буквар“. Неофит Бозвели – борец за църковна независимост и автор на стихотворения и диалози, които звучат актуално и днес. „Первосвещеный европеец, полуумершая Мати Болгария!“ Дори в изгнание той призовава на борба за черковната независимост и свобода. Софроний Врачански – направил първия препис на Паисиевата „История славянобългарская“*. Кръстьо Раковски, философ и политик от световен мащаб, ликвидирани от Сталин, за да се превърне в легенда.

Продължава на стр. 5/